

se věnuje mapa 39. Následují čtyři mapy (40–43) zachycující vývoj jeru v silné pozici v sufixech *-ьль a *-ьль/-ьльь (**kozьль*, **oržьль* // -нль, ...). Velká skupina map (44–51) se zabývá lexémy zakončenými sekvencemi *souhláska* + -rь/-r(j)ь/-lь/-l(j)ь, v nichž se po zániku koncového jeru objevila v mnoha slovanských dialektch vkladná samohláska (**větrь*, **kašljь*, ...). Poslední mapy (52 a 53) ukazují na číslovkách **sedmь* a **osmь* výskyt vkladných samohlásek ve spojení *souhláska* + -mь po zániku jerů.

Materiály zpracované v tomto svazku potvrzují známý fakt, že tolerance k souhláskovým skupinám je nejmenší v jihoslovanských a největší v západoslovanských dialektch, přičemž hranice oddělující dialekty jižní a západní zóny často vede přes český a slovenský areál.

Petra Přadková

Studiji z onomastyky ta etymolohiji 2004. Nacional'na akademija nauk Ukrajiny. Instytut ukrajins'koji movy. Kolektyv avtoriv. Vidp. redaktor O. P. Karpenko. 316 s. Kyjiv 2004. – ISBN 966-02-3353-1.

Sborník věnovaný vědeckému semináři *Onomastyka Karpats'koho rehionu* (Kyjev) se ve své první části věnuje onomastice. – **E. L. Babyčevová** (*Perm*) se zabývá zemědělskými termíny přístěhovaleckých dialektů a jejich odrazem v toponymických paralelách Karpat a Polesí. Jde o termíny *volja* „svoboda“ (v protikladu k „poroba“, „roboť“; odtud topon. *Vil'ne*, *Volhycja* aj.), *hrun'* „vyvýšené kopcovité místo, na němž lze ještě orat“ (topon. *Hrun'*, *Hrun'ka*, *Hrunivka*), *svedenec'* „nedobrovolný přesídlenec“ (*Svydnja*, *Svydnycja*), *sambir* „vrboví; vinná réva“ (Sambir) a *běl* „bílý“, v pojmenování pozemků se speciálním významem „v majetku církve“ (*bělopašennyje* „lidé pracující na této půdě“ v protikladu k ostatním robotníkům, *černosošnym*), odtud toponyma *Bilycja*, *Bilyky*, *Bilyč* aj. – **H. E. Bučková** (*Tarnopol*) pojednává o roli apelativní slovní zásoby při tvoření příjmení Bojků v Karpatech. Vedle jmen motivovaných vnějšími projevy (*Mazepa* z *mazepa* „špinďira, šmudla“), tělesnými zvláštnostmi nebo defekty (*Bezub'jak*, *Hluško*, *Lapaj* „kdo má velká chodidla“) či charakterovými rysy (*Chorobryj*, *Verchola* (z *verchola* „hudlař, břídil“), *Bezdil'* „lenoch“) je zde i méně obvyklé *Brytvak*, které autorka řadí k příjmením motivovaným věkem nositele („toť, chto bryjet' sja“). – **D. H. Bučko** (*Tarnopol*) přispívá ke zkoumání oikonym poznámkami o různých atributech v oikonymických syntagmatech. – **V. A. Bušakov** (*Askanija-Nova*) se zabývá subetnonymy karpatských Ukrajinců, Huculů, Lemků a Bojků, a jejich početnými sémantickými paralelami ve světové etnometrii. – **S. O. Verbyčová** (*Kyjev*) podrobuje etymologickému hodnocení šest toponym z rejstříku knihy A. Petrova Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX. a z poč. XX. st. (Praha 1929). U hydronym *Škljaba* (< psl. **kъlb-* „něco ohnutého“), *Prikljat'* (< **kljeti* „ohýbat“) jde o prvovýklad, u tří hydronym přidává autorka ke stávající etymologii vlastní výklad (*Veld'* < psl. **vъl-* < ie. **uel-* „ohýbat, kroutit“; *Skundyk* < psl. **skъld-* „něco ohnutého“; *Sočat'* < psl. **sočati* „nalévat se vláhou“ → „místo, odkud potok, řeka pramení“). – **E. Wolniczová-Pawlowská** (*Varšava*) uvádí užitečný přehled polských prací o antroponymech Karpat spolu se stručným obsahem každé z nich. – **M. M. Haborak** (*Ivano-Frankovsk*) se zabývá početnou skupinou karpatských oronym, motivovaných ukrajinskými nářečními apelativy rumunského původu. U některých rumunských expanzí nedochází při přeměně v oronyma ke změnám (*Ovul* < *ovul*), jiná oronyma se adaptovala v ukrajinském jazykovém prostředí změnou sufixu (*Ardzjaluža* < *ardgilos*), plnohlasím (*Sterešora* < *Strešioara*), záměnou v za *l* (*Tavpiš* < *Talpa*), y za *i* (*Tomnatyk* < *tomnatic*) apod. – **N. M. Hereta** (*Umaň*) popisuje konfrontaci lexikálně sémantického a morfologicko-syntaktického způsobu tvoření oikonym ve Volyni a v sousedícím Příkarpatí. Nejproduktivnějším slotovickým modelem je zde plurale tantum (*Horby*, *Poljany*, *Chutory* aj.). – **I. V. Jefymenková** (*Kyjev*) se zabývá antroponymy Karpatského regionu a přilehlých území. Etymologicky hodnotí 14 osobních jmen ze tří chronologicky odlišných pramenů (ze XVI., XVIII. a XX. stol.). Jména jsou převážně

praslovanského původu (Čermak < psł. *čьrm-, Rozvora < psł. *orzvora apod.). S některými etymologiemi lze polemizovat. Např. osobní jméno *Kadlub* (XVI. st.) pokládá autorka za metatezi vzniklé z **Kaldub* (< psł. *kьldubь), jako příbuzné uvádí polské osobní jméno *Koldub(a)*. Ve staré polštině však existují i osobní jména *Kadlub*, *Kadlubek*, *Kadlubka*, *Kadlubko*, *Kadlubowic* (XIV. – XVIII. stol.), která jsou blízká ukr. *Kadlub* (Słownik staropolskich nazw osobowych II, 3, 516n; 1970). Je např. i české osobní jméno *Kadlubec*, které uvádí Beneš mezi osobními jmény odvozenými z názvů nádob (Beneš J., O českých příjmeních, s. 238; 1962). Z psł. **kadylbь* „nádoba vydlabaná ze dřeva“ je ukr. *kádib*, dial. *kádivb*, *kádolb* aj. „velká díže, bečka“. Ukrajinské osobní jméno *Kadlub* je patrně přejetí z polštiny. – **I. M. Železnáková** (*Kyjev*) uvádí ukrajinská a slovinská oronyma od psł. **stogь* z ie. kořene **steg-* „vrážet, vpichovat“ a od *vaga* (< ie. **wōgh-* „voztit“) jako důkaz kontaktů mezi Karpaty a Balkánem. – **O. I. Iliadi** (*Kyjev*) se zabývá karpatskými hydronymy *Hýha*, *Iza*, *Lostun*, *Skava*, *Sola* a *Surta* a výskytem příbuzných termínů v indoevropském areálu, především na slovanském území. Vedle prvovýkladů uvádí autor i alternativní etymologie, např. u hydronyma *Lostun*, kde vedle tradičního Vasmerova výkladu (Vasmer 2, 536) z ie. **leu-st-/*loũ-st-* „odřezat, oddělit“ má vlastní výklad z psł. **loskь* (< ie. **lĕk-* „rozdírat“). – **O. P. Karpenko** (*Kyjev*) se zamýšlí nad etymologií karpatského oikonyma *Berlin*; dochází k závěru, že název osady ležící na řece Berlinec souvisí s psł. kořenem **berlbь/bьrla-* „něco vypouklého, nerovného“, z něhož pochází některé ukrajinské, ruské a polské názvy plavidel. – Do výčtu příbuzných oikonym lze doplnit i názvy zaniklých lužických osad *Berlin*, *Berlinichen* (v. J. Staszewski, Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych, Warszawa 1968, nověji E. Eichler, Slawische Ortsnamen zwischen Saale und Neiße 1, 35n, Bautzen 1994), u nichž Eichler o.c. připouští spojení s lužickými apelativy - hl. *borloh*, dl. *barlog* „záliv aj.“ a se sch. *brljaga* „bahno, bažina, močál“, *brljug* „kaluž“. – **V. V. Kotovyčová** (*Drohobyč*) dokazuje slovotvornou a sémantickou analýzu oikonym regionu Rohatyn starobylost osídlení této oblasti Karpat. Osady jsou nejčastěji pojmenovány podle rostlin (*Berezivka*, *Výšniv*, *Vil'chova*, *Kalynivka*, *Lopušna*, *Lukovec-Výšnivs'kyj*, *Verbylivci*, *Malynivka*, *Jahodivka* aj.), zvířat (*Voroniv*), barev (*Zeleniv*, *Černiv*, *Čerče*), nebo jde o deriváty rodových názvů a autochtonních vlastních jmen (*Sarnyky*, *Perenivka*, *Stefanivka*, *Pidmychajlivci*). O starobylosti místního osídlení svědčí i archaické slovotvorné sufixy *-*jb*, *-*bja* (*Výtan'*, *Zahirj'a* aj.). – **Z. O. Kupčynská** (*Lvov*) uvádí z geografické terminologie karpatská mikrotoponyma - agroonyma s významy „pole“, „pastvina“ apod. Jde o termíny z huculských a bojkovských dialektů, často už indoevropského původu, které vypovídají o kvalitě půdy (*Mlačyny*, *Močerky*), o úpravě pozemku na pole či pastvinu vypálením lesa (*Zapohar'*, *Poharčyna*), o charakteru pozemku (*Rivnja*, *Žolobyny*, *Ploska*) apod. – **V. V. Lučyk** (*Kirovohrad*) pojednává o původu více než dvou desítek ukrajinských oikonym na území polské části Karpat. Jejich výskyt na území Polska je pozůstatkem z dob rozkvětu Kyjevské Rusi, i když dlouhodobý vliv polštiny je na nich patrný (*Jurowce*, *Chlopjatyń*, *Czarnorzeki*). – **M. J. Nalyvajková** (*Tarnopol*) se zabývá kategorizací ukrajinských přezdívek podle speciálních vzhledových a charakterových znaků nositelů. Vedle motivace vzhledem (*Patlata* „s neupravenými vlasy“, *Dovhyj*, *Vusatyj*, *Zubata*, *Karlyk* aj.) rozlišuje přezdívky motivované názvy rostlin (*Pomidor*), zvířat (*Žaba*) nebo etnonym (*Kytajec'*, *Cygan*). – **S. P. Pavelková** (*Oděsa*) pojednává o tvoření hovorových variant vlastních jmen v huculském nářečí a třídí je podle sufixů, z nichž řada má deminutivní a expresivní charakter, který je pro neoficiální podoby jmen typický. – **S. M. Pachomovová** (*Užhorod*) se zabývá starými pohanskými tradicemi pojmenovávání potomků po předcích (rodících, prarodících) žijících nebo již zemřelých. Připomíná teorie o převtělování, o ochraně potomků předkem, po kterém mají jméno a také skutečnost, že z takto se tradujících jmen vznikaly patronymické názvy rodů. – **J. P. Red'kva** (*Černovci*) analyzuje formaci toponymických systémů z chronologického a etnolingvistického hlediska. Srovnává deset toponym ze XIV.-XV. stol. s dnešními názvy týchž osad. Z předloženého materiálu je patrné působení staré polské kolonizace a pozdější vliv ukrajinštiny. – **J. Rieger** (*Varšava*) podává informativní přehled polských prací důležitých pro výzkum toponymie Karpat. – **M. I. Sjus'ko** (*Užhorod*) uvádí zoonyma ovcí, koz, krav a jiného

domáciho zvířectva motivovaná vnějšími znaky, pořadím ve vrhu apod. – **M. M. Torčyns'kyj** (*Umaň*) zkoumá oikonymika odvozená od antroponym v oblasti Karpat a Podolí. Konstatuje, že jde o především o deriváty vlastních jmen slovanského původu, zatímco derivátů patronym ubývá a rodová oikonyma se téměř nevyskytují. – **I. B. Caralungovová** (*Lvov*) se zabývá karpatskými oikonymy se sufixy *-any (-jany)*, utvořenými buď od prostých apelativ nebo od jiných toponym či hydronym. – **P. P. Čučka** (*Užhorod*) pojednává o demografickém složení na území Karpat, kde se střídaly a na vývoj jazyka měly vliv různé etnické skupiny. Proto nelze zkoumat původ oikonym bez geografických, historických a etnologických znalostí. – **V. P. Šul'hač** (*Kyjev*) pojednává o původu karpatských toponym převážně odvozených od antroponym – *Andomyr* (< *Andomyr*, nedolož. os. jm. < kelt. *Andy* „veliký“, *Arđanovo* (< *Arđan*, *Vardan*), *Veljatyn* (< psl. **Veleťa* < **veljъ*), *Sojmy* (< antropon. *Sojм*, *Sojма* < psl. **Sъjъmъ*), staré *Batrad'* (ze XIII. stol.) z ukr. antroponym *Bovtruk*, *Bajtrak* aj. Hydronymum *Poluj* (příbuzné názvy jsou i v ruštině a běloruštině) vykládá z ruského dial. apelativa *poluj* „průtok v zákružtě řeky“. – **V. O. Jacij** (*Kyjev*) se zabývá slovotvorným modelem ukrajinských oikonym končících na *-č*.

Druhá část sborníku je věnována etymologii. – **I. M. Železnaková** spojuje ukrajinské dialektické *hlyfa* „hora se strmými úbočími“, „vrchol hory (ostrý, špičatý)“ se sthn. *gleif* „svahovité nerovné místo“. Vychází z historických pramenů, které dokládají germánský vliv v Karpatech. – **O. I. Iliadi** vykládá karpatská nářeční toponyma a hydronyma *Surduk*, *Surduki* v souvislosti se srb. dial. apelativem *surduk* „soutěska, rokle“, pokládaným za turcismus. Autor však pro srbské slovo vychází z psl. **sъrdukъ*. – Pro srb. apelativum *blězga* „hlupák, ťulpas, hňup“ rekonstruuje psl. dial. **belzъga* (< ie. **b(h)el-* „nadouvat se, tloustnout“). Jinak *blězga* vykládá Skok 1, 174 (< psl. *blesti*). – Rcsl. *slaga* „prut (k bití, šlehání)“ spojuje se str. *sohyga*, *soliga* a s některými ruskými dial. toponymy; vychází z psl. **sъl-*, **sol-*, trám, zahnutý, nerovný předmět“. – Polemizovat se dá s výkladem č. dial. *glgon*, *glgoň* „člověk nepejný, lakomec“ (Kott 10, 75), které je jako psl. dial. **gъlgonъ*, *gъlgonъ* spojováno s ie. **gel-* „něco mačkat, tisknout; hruška aj.“. V českých dialektech je i *glgoň* „žrout“ (Kott 9, 58), *glgoň* „kůň, jemuž při pití v hrdle glgá“ (Kott 8, 92), *glgáň* „kdo rád glgá, opilec“ (Kott 6, 253), vše (včetně *glgoň* „lakomec“) od onomatopoického *glgat'* „hltavě pít“ (v. např. Machek 1968, 150). – **O. P. Karpenko** se věnuje r. dial. *brylá*, *brilá* „svislé pysky (např. u psa)“, které spolu s b. dial. *barla*, *bъrla* „ryba“, „velké rty“, „žena s velkými rty“ označuje jako rusko-bulharskou izoglosu. – **R. M. Kozlovová** (*Minsk*) přehledně podává etymologii psl. **Sъrm-/sъrm-* (< ie. **ser-*, „téci“), od něhož je známé etnonymum *Sarmati*, ale i množství hydronym, toponym, oikonym a apelativ ve slovanských i v jiných indoevropských jazycích. – **V. P. Šul'hač** uvádí několik etymologických postřehů. Ukr. dial. (bojkov.) *rokynja* „osud“ (< psl. **rokynъ*) spojuje s psl. **rekti* „řící“. – Pro ukr. dial. *lukán'* „nížina porostlá travou“ (< **lōka* „záliv, bažina“) a další příbuzná slova rekonstruuje psl. **lōkamъ*, **lōkanъ*. Mezi příbuzná slova řadí i r. dial. *lukán'ka* „lstitivý čert“, které do ruštiny expandovalo z csl. (tam z psl. **lōka* „lest, úklady“, které má s **lōka* „záliv“ společný ie. kořen **lenk-* „ohýbat“). – Průhledně ukr. dial. *rukojátyj* „nenechavý, náchylný ke krádeži“ uvádí jako psl. dialektismus (**rōkoetъjъ*) s příbuzným psl. kompozitem **rōkojъma*. – Ukr. dial. *žěvzyk* „vrabec“ a příbuzná apelativa označující nejčastěji neposedné, živé dítě nebo mladého člověka spojuje pod psl. **žьlgnōiti*. Může však jít o onomatopoické slovo, podobně jako je tomu u r. *žíželica* „střevlík“, č. *žížala* „dešťovka“, stč. *žížela*, *žížala* „hmyz, mravenec, ještěr, plaz“, hromadné dial. *žížel*, *žoužel* i o lidech, se společným významem „něco neustále se pohybujícího“, které Vasmer i Machek spojují s ruským onomatopoickým *žuzžát'* „monotonně hučet, hrčēt, pohybovat se“. – U ukr. dial. (bojk.) *žmúdy* pl. „ženské vlasy v koutech na hlavě, které se těžko češou“ (< psl. **žeti*) uvádí korelativní br. dial. *žmýndit'* „sbíhat se“ (< psl. **žьmōditi*). – Ukr. dial. *cúndry* „hadry, cáry“ spojuje s ukrajinským příjmením *Celdra*; pro obojí vychází (s odkazem na Kozlovovou, Slavjanskaja hramimija 3, s. 199–205) z psl. **čьldb*. – U ukr. dial. *běbech* „střevo“ odmítá výklad ukrajinského etymologického slovníku z psl. **bab-* „nadouvat se, nadýmat se“. *Běbech*, častěji v pl. *běbechi* má za sekundární k původnímu **bъlbechъ*, které se uchovalo v br. dial. *běl'bechi* „vnitřnosti“, „puchýře“. Psl. tvar odvozuje z ie. **b(h)el-* „nadouvat se“.

Dodatky sborníku tvoří abecední seznamy pomístních jmen ze Lvovské oblasti (S. E. Korolová) a z oblasti Volyňské (S. K. Bohdanová) a abecední seznam příjmení z jedné obce Lvovské oblasti (V. O. Jacij).

Pavla Valčáková
e-mail: valcakova@iach.cz

Актуальные проблемы обучения русскому языку – VII. Masarykova univerzita, Brno 2005, 95 s. ISBN 80–210–3845–4

Настоящий сборник содержит доклады, прочитанные на однодневном семинаре, организованном уже в седьмой раз 11 мая 2005 г. кафедрой русского языка и литературы педагогического факультета Университета им. Т. Г. Масарика в г. Брно. Тема семинара была посвящена актуальным проблемам обучения русскому языку в современных условиях. Сборник содержит 11 статей, которые могут быть отнесены к разным сферам лингвистического и лингводидактического описания.

В начале сборника помещена *Программа выступлений* (с. 1–2). Она представляет собой на самом деле содержание: у каждого выступления указана страница, на которой оно находится.

Автором первой статьи является С. Жажа (Брно). В ней сосредоточено внимание на различном функционировании инфинитива в русском и чешском языках (*Интриги русского и чешского инфинитива*, с. 3–7). Трудно переводимые единицы русского языка на словацкий описывает Й. Сипко (Прешов). Данная проблематика касается области лингвокультурологии. Для таких выражений стали в последнем десятилетии в русском языкознании употребляться понятия как „лингвокультуремы“ или „прецедентные феномены“ (*Этнокультурные путинизмы в современном русском языке*, с. 8–22). Задача некоторых языковых единиц заключается в поддержании контакта между коммуникантами или в формировании определенного способа восприятия передаваемой информации. Такими единицами в современном польском языке является *rozumiesz* в неофициальной ситуации и его официальные варианты – *rozumie pan / pani*. Их русские и чешские варианты разбирает А. Харциарек (Катовице). Эти единицы он называет вводно-контактными словами (*К вопросу о вводно-контактном слове „rozumiesz“ и его русских и чешских эквивалентах*, с. 23–33). С проблематикой подготовки переводчиков в словацких вузах знакомит читателя Я. Опалкова (Прешов). В статье подчеркивается, что одной из областей, с которой переводчик должен на практике справиться, является работа в суде, и самым распространенным методом обучения переводу – это прежде всего ознакомление с терминологической лексикой данной области, поиск эквивалентных соответствий в языке-цели, освоение грамматических структур письменного текста (*Подготовка официального /судебного/ переводчика в рамках вузовского обучения*, с. 34–41). А. Бранднер (Брно) полагает, что при обучении русскому языку в аудитории будущих филологов-русистов приходится иногда сталкиваться с такими фактами, объяснение которых возможно только посредством информации из исторического развития русского языка (*Историческое освещение некоторых явлений звуковой системы русского языка в аудитории будущих филологов-русистов*, с. 42–47). В статье анализируются словоформы, содержащие т. наз. восточнославянское полногласие, им соответствующие формы с церковнославянским неполногласием и их чешские эквиваленты. Проблемы, связанные с обучением русской грамматике в словацких вузах, готовящих будущих филологов-русистов, описывает Л. Гузи (Прешов). Возникшие затруднения он усматривает в том, что на занятиях уступает структуралистическое понятие изложения грамматического материала и предпочтение отдается коммуникативному принципу обучения (*Особенности русского языка в словацкой вузовской аудитории*, с. 48–57). Л. К. Анцигина – Т. А. Кривошева (Омск) объясняют структуру педагогических тестов,